

Univerzita Karlova
Právnická fakulta

Svoboda podnikání v kolizi s výhradou svědomí či víry

Studentská vědecká odborná činnost

Kategorie: magisterské studium

2023

XVI. ročník soutěže SVOČ

Navrhovaný specializační
modul:

Autor/Autoři: Jan Forejtar

Konzultant: Mgr. Jaromír Fronc

Vědecký seminář/ VP: Jarní výjezdní seminář z
ústavního práva

SVOČ: profilační modul

Čestné prohlášení a souhlas s publikací práce

Prohlašuji, že jsem práci předkládanou do XVI. ročníku Studentské vědecké a odborné činnosti (SVOČ) vypracoval(a) samostatně za použití literatury a zdrojů v ní uvedených. Dále prohlašuji, že práce nebyla ani jako celek, ani z podstatné části dříve publikována, obhájena jako součást bakalářské, diplomové, rigorózní nebo jiné studentské kvalifikační práce a nebyla přihlášena do předchozích ročníků SVOČ či jiné soutěže.

Souhlasím s užitím této práce rozšiřováním, rozmnožováním a sdělováním veřejnosti v neomezeném rozsahu pro účely publikace a prezentace PF UK, včetně užití třetími osobami.

V Praze dne 11. dubna 2023

Jan Forejtar

Celkový rozsah vlastního textu práce (od úvodu po závěr), včetně mezer a poznámek pod čarou:

37.691 znaků

Úvod

Už od počátku věků je náboženství spjaté se samotným lidstvem a je tak jeho nedílnou součástí a kulturním dědictvím. Jeho vliv se projevoval jak při vzniku státních aparátů, tak při tvorbě společenských či etických norem. Prvním významným krokem ke svobodě náboženského vyznání na našem území bylo vydání Tolerančního patentu roku 1871, kterým Josef II umožnil vedle vyznání římskokatolického také paralelní koexistenci dalších tří křesťanských konfesí.¹ Společnost bez existence víry by byla k nepoznání od té dnešní. Z důvodů stěhování národů, válek, ekonomických důvodů, ale i dalších příčin, nakonec společnost vyústila v to, že se dnes nacházíme v době soužití více náboženství na stejném místě. Aby zůstala chráněna kultura, náboženství a svědomí především menšinových jednotlivců, jsou tato práva chráněna jako práva základní, jež plynou ze samotné lidské důstojnosti a přirozenosti. Svoboda náboženství je nerozlučně spjata s jejím projevem. Jako taková je zakotvena v čl. 16 Listiny a projevuje se jak v soukromé, tak veřejné sféře, tak i jednotlivě nebo kolektivně. K její ochraně slouží nepochybně i výhrada náboženství či svědomí, která opravňuje jednotlivce k využití tohoto práva na vyjmutí z působnosti obecné právní normy, která je v rozporu s jeho přesvědčením. V kontextu ČR je explicitně zakotvena výhrada náboženství vůči vojenské službě.² S náboženskou svobodou nepochybně souvisí nábožensky a ideologicky neutrální stát, jenž ovšem nemusí být dle určitých názorů sekularizovaný³. Dle mého mínění je součástí demokratického a právního státu i jeho sekularizace. Jestliže je totiž stát vázán na určité náboženství, nemůže poté zaručit svým občanům náboženskou neutralitu. Pro liberální autonomii je nezbytné zakotvení principu legální licence, který najdeme jak v čl. 2 odst. 4 Ústavy, jakož i v čl. 2 odst. 3 Listiny, jenž odděluje stát od občanské společnosti. Jedná se o garanci liberálního základu v ústavní rovině, jehož cílem je uvést v soulad jak osobní svobodu jednotlivce, tak i osobní svobodu jiných jednotlivců v rámci sociální interakce uvnitř občanské společnosti. První dimenzí, ve které daný princip působí, je vymezení státní struktury vůči jednotlivci. Legální licence se nevymezuje pouze ve vztahu k státu, ale vyplývá z ní i primát jednotlivce nad státem, jenž je nezbytný v demokratickém právním státu.⁴ Z druhé dimenze,

---

¹ RIGEL, Filip. Čl. 15 [Svoboda myšlení, svědomí, náboženského vyznání, vědeckého bádání a umělecké tvorby]. In: HUSSEINI, Faisal, BARTOŇ, Michal, KOKEŠ, Marian, KOPA, Martin a kol. Listina základních práv a svobod. 1. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2021., marg. č. 25.)

² Čl. 15 odst. 3 LZPS

³ Srovnání např. v separátním vótu soudce Bonella v rozsudku velkého senátu ESLP ze dne 18. 3. 2011 Lautsi a ostatní proti Itálii, č. 30814/06

⁴ Nález ze dne 8. 1. 2019, sp. zn. III. ÚS 1336/18, bod 19 (N 5/92 SbNU 38)

jež vyplývá ze samotné Listiny, je lidskoprávní charakteristika, která chrání hodnotu autonomie osob. Takto se dále promítá v jednotlivci a jeho svobodném jednání, které má v materiálním právním státě vždy přednost před státní mocí realizovanou zákonem.

Nicméně autonomní vůle jednotlivce se občas nepotká se srozuměním ze strany určitých skupin ve společnosti. Mezi tyto skupiny lze zařadit bez výhrady i skupiny náboženské, ať už se jedná o abrahámovská náboženství či jiná. Na základě daného přesvědčení principiálně nesouhlasí s danou volbou jednotlivce, i když je většinově akceptovatelné a společností skrze legislativní proces i podpořené a dovozené. Společnost a právo musí tedy vyřešit situace, kdy dochází ke kolizi svobody náboženství a možností volby, tedy i vůlí podnikající osoby. Jednou z možností, jak právo ochraňuje svobodu náboženství a přesvědčení je výhrada svědomí, která však nesmí dospět do takové míry, aby byla danou skupinou zneužívána.

1. Svoboda podnikat jako základní právo

Náboženská svoboda není však jediným základním právem. Právní státy poskytují celé katalogy základních práv a svobod. Pro účel této práce nás bude dále zajímat vlastnická svoboda a svoboda podnikat, které jsou taktéž zakotveny v Listině^{5:6}. Právo podnikat lze vystihnout i tak, jak učinil Ústavní soud v jednom svých nálezů: „Nezbytnou podmínkou fungování liberálně demokratické společnosti je vytvoření autonomního prostoru jednotlivce, v němž se může svobodně realizovat mimo jiné jakožto bytost sociální a hospodářská, která získává prostředky k životu prací a jinou činností s ekonomickými aspekty. Na druhou stranu takové postavení jednotlivce je do značné míry determinováno stupněm rozvoje ekonomického, politického a konečně i veřejně mocenského uspořádání společnosti.“⁷ Na toto základní právo se lze dívat ze dvou pohledů, a to z roviny negativní a pozitivní svobody. Toto pojetí zdůrazňuje, že se nejedná pouze a jen o autonomní prostor podnikající osoby do které stát nemá zasahovat (negativní), ale že veřejná moc aktivně zajišťuje umožnění výkonu takového práva (pozitivní).

1.1. Kolize práv

Fullerovy zásady práva se promítají zpravidla do všech právních systémů. Jednou z takových zásad, kterou lze v našem případě vyzdvihnout, je zákaz rozporuplnosti, která se nám projevuje i v rámci svobody náboženství vůči ostatním právním pravidlům. Stává se, že přijaté právní předpisy jsou někdy v rozporu s hodnotami náboženství, a tak vzniká kolize hodnot. Na jedné straně existuje hodnota uvedená v právním předpisu, která nebývá zpravidla výslovně zmíněna a na straně druhé hodnota, která je součástí víry. S takovými rozpory se často potýkají jak zákonodárci, tak i soudní orgány, které by měly určit, která z výše uvedených hodnot má v daném případě přednost. Soudu se nabízejí tři možnosti řešení.⁸ V prvním z nich uzná soud dané skupině možnost uplatnit výhradu náboženství vůči obecnému pravidlu a tím je vyjme z osobní působnosti právního předpisu. Dalším možným východiskem je opakem předchozího, tedy že tuto výhradu soud neuzná a skupina se musí podřídit pravidlu, které je v rozporu s jejich vírou. Jako poslední možnost, kterou soudy mají, je zbavení se odpovědnosti rozhodnout a přenechají tuto pravomoc na politické debatě a zákonodárných sborech, které by

---

⁵ Čl. 11 a 26 LZPS

⁶ Právo podnikat musí být odlišeno od jiných základních práv, a to na základě čl. 41 LZPS. Důsledkem tohoto článku je rozdílnost v aplikaci základního práva. Pokud základní právo spadá pod daný článek, lze jej aplikovat jen v rámci a mezích prováděcího zákona. Výjimkou je zde esenciální jádro práva.

⁷ Nález ze dne 25. 11. 2003, sp. zn. I. ÚS 504/03 (N 138/31 SbNU 227)

⁸ Předpokládá se, že právní předpis je ústavněkonformní.

měly určit, jak bude daná situace řešena. K této možnosti by docházet nemělo, a to z důvodu principu *denegatio iustitiae*.⁹ Při posuzování zásahu do základních práv byl vyvinut test proporcionality¹⁰, který v praxi Ústavního soudu usnadňuje postup při nesnadném řešení takových střetů. V rámci posuzování socioekonomických práv byl poté u nás vytvořen měkčí test proporcionality – tzv. test racionality¹¹. Postup, který si dané soustavy soudů v rámci dané země zvolí je vyloženě v jejich pravomoci. Soudy však často přebírají postupy od soudů jiných států, nebo dokonce od nadnárodních soudů jako je Evropský soud pro lidská práva¹².

2. Vertikální vztahy

2.1. Burwell vs. Hobby Lobby Stores

Střet svobody náboženství a právního předpisu není pouze teoretický a lze ho spatřit například v rozsudku *Burwell vs. Hobby Lobby Stores*.¹³ V tomto případě byla uplatněna právě výhrada náboženství křesťanské právnické osoby vůči povinnosti hradit zdravotní pojištění pro jejich zaměstnance na úhradu antikoncepce. Přičemž soud nejen že uznal výhradu náboženství, ale přiznal ji i podnikající soukromoprávní právnické osobě, což není úplně obvyklé. V českém prostředí nemá takové rozhodnutí obdoby. V USA více proniká náboženství do běžného života, než je tomu v ČR, a to je i dle mého názoru znát jak v legislativě, judikatuře, tak i v dalších aspektech společenského soužití. Přičemž hlavní náboženství zůstává i nadále křesťanství, které se projevuje jak v politice, tak i třeba v právu, kde má své výsostní postavení z historických důvodů. Z možných případů lze uvést situaci, kdy svědek v soudní síni přísahá Bohu nevyprávět nic jiného než pravdu s rukou položenou na bibli či vyvěšené Desatero, které bylo dříve k vidění v soudní budově¹⁴. Na jednu stranu svoboda vyznání musí být chráněna, a to i její hodnoty, zde konkrétně protipotratová politika křesťanství, nicméně přiznání výjimky

---

⁹ Vyjma ústavního soudnictví. Ohledně ústavních soudů nepanuje shoda, zda by tyto citlivé otázky měly rozhodovat ony nebo by je měly přenechat zákonodárným sborům.

¹⁰ Test proporcionality lze spatřit např. v nálezu ze dne 12. 10. 1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/94 (N 46/2 SbNU 57) - Použití důkazu anonymního svědka

¹¹ Test racionality byl vyvinut pro posuzování hospodářských sociálních a kulturních práv, které jsou vymahatelné v mezích zákona (čl. 41 odst. 1 LZPS) např. v nálezu ze dne 18. 12. 2018, sp. zn. Pl. ÚS 27/16 (N 200/91 SbNU 485) – potravinové banky

¹² Např. test nepřímé diskriminace např. v rozsudku velkého senátu ESLP ze dne 13. 11. 2007 ve věci D. H. a ostatní proti České republice, č. 57325/00

¹³ *Burwell v. Hobby Lobby Stores, Inc.*, 573 U.S. 682 (2014)

¹⁴ , které ale muselo být odstraněno na základě rozsudku nejvyššího soudu (Oklahoma Supreme Court orders Ten Commandments removed | CNN Politics. *CNN International - Breaking News, US News, World News and Video* [online] [cit. 2023-03-08]. Dostupné z: <<https://edition.cnn.com/2015/07/02/politics/oklahoma-supreme-court-orders-removal/index.html>>)

z obecného (daňového) pravidla (tzv. negativní výhrada svědomí) na základě vyznání může být nebezpečným precedentem, který by mohl být v budoucnu spíše ke škodě než k užitku, alespoň dle mého názoru. *Argumentum ad absurdum* by mohl nastat stav, kdy by třeba pacifisté odmítli platit část daní, která odchází na financování armády. Separovat věřící od zbytku společnosti a přiznávat jim práva či povinnosti, které nenáleží zbytku společnosti, staví náboženství a jeho hodnoty nad hodnoty společnosti. Proto je dle mého názoru nutné, aby byl aplikován skutečný a podrobný test, který umožní pouze výjimečně uplatnit tuto výhradu. Akceptací výhrady přiznáváme náboženství speciální status, kdy věřící mohou využít svých výhrad vůči obecnému pravidlu, načež jedinec či skupina jedinců by na pouhých vlastních hodnotách, bez jakékoliv náboženské souvislosti, nedostali v některých státech tuto výhradu¹⁵. V USA celkem 47 států uznává náboženskou výhradu svědomí v rámci očkovací povinnosti, ale už jen pouze 18 států „prostou“ výhradu svědomí¹⁶. Jelikož samotné hodnoty, které pramení z jednotlivců se hůře dokazují a podléhají většímu přezkumu než hodnoty obsažené v náboženství. Určitý paradox lze shledat v tom, že státy uznají náboženskou výhradu, kterou samotní členové této komunity nemusí dodržovat, zatímco jedinec bude složitě dokazovat svou výhradu svědomí, která mu však na konci nemusí být ani přiznána.

2.2. Povinné očkování z pohledu práva na světskou výhradu svědomí

Jistou podobnost lze nalézt v nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1253/14. V tomto případě se jednalo taktéž o výjimku z veřejnoprávní povinnosti, konkrétně očkovací povinnosti. I když se zde zabýval výhradou svědomí, tak lze toto rozhodnutí uplatnit i na výhradu náboženskou, protože „v podmínkách sekulárního státu (čl. 2 odst. 1 Listiny) není důvodu mezi nimi činit zásadní rozdíl.“¹⁷ myslící výhradu svědomí a náboženskou výhradu. V České republice by tedy nemělo docházet k rozdílům mezi světskou a náboženskou výhradou a soudy by k těmto výhradám měly přistupovat rovnocenně.

2.3. Náboženská svoboda zaměstnance, jeho trestněprávní aspekty a povinnost zaměstnavatele vůči takovému zaměstnanci

Vyjmutí z osobní působnosti veřejnoprávní povinnosti vůči státu je jen jeden z možných scénářů, které se mohou objevit před soudy. Častější jsou však případy, kdy soudy posuzují

---

¹⁵ Výhrada svědomí je v ČR na ústavní úrovni explicitně právně přiznána jen v rámci vojenské služby (čl. 15 odst. 3 LZPS). Na zákonné úrovni najdeme výjimku např. v ustanovení § 50 odst. 2 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách

¹⁶ NEHUDKOVÁ, Eva, POLÁK, Petr. Vybrané otázky antidiskriminačního práva a jejich řešení v evropské a tuzemské judikatuře v letech 2010 až 2020 – díl první (zdravotní postižení, veřejné diskriminační výroky). Soudní rozhledy, 2021, č. 7-8, s. 224-230

¹⁷ Nález ze dne 22. 12. 2015, sp. zn. I. ÚS 1253/14, bod 49 (N 220/79 SbNU 527)

veřejnoprávní povinnost uloženou zaměstnavateli a náboženskou svobodou zaměstnance. Taková situace nastala v případě *Employment Division, Department of Human Resources of Oregon v. Smith*, ve kterém soud vyslovil, že stát může odmítnout poskytnutí dávky v nezaměstnanosti, a to za užívání drogy zaměstnancem, která je sice součástí náboženského rituálu, ale obecným pravidlem je zakázána. Před tímto soudem vyvstal podobný problém jako v předchozím rozsudku, a to, zda je možné uplatnit náboženskou výhradu proti obecnému právnímu pravidlu. Zde ale naopak soud shledal, že zde výhrada náboženství možná není. Při tomto rozhodování převýšily hodnoty společnosti, konkrétně kriminalizace omamných a psychotropních látek¹⁸. V případě, že by soud rozhodl opačně, docházelo by k vynětím z působnosti právní normy, přičemž náboženství a jeho hodnoty a úkony s ním spojené by stály nad obecným zákonem. Jednalo by se tedy o tzv. pozitivní výhradu svědomí. Trestní právo, sice jako prostředek *ultima ratio*, by pak postrádalo svůj smysl. Nakonec by exempce vyústila v oprávnění osoby „měnit“ zákon dle vlastního přesvědčení, tedy k porušení rovnosti před zákonem. V tomhle konkrétním případě by to mohlo dojít až do takového stavu, kdy trestné činy páchané ve jménu náboženství by byly právem aprobované a zůstávaly by nepotrestané, což je však nežádoucím jevem. Nalezneme i odlišný názor tvrdící, že na základě kulturních a morálních pravidel jiného společenství, které by nespátkovalo v daném jednání společenskou škodlivost, tedy by nebyl naplněn požadavek zavinění potřebné pro trestní odpovědnost.

2.4. Závěr ohledně vertikálních vztahů

Z výše zmíněných rozsudků vyplývá, že výhradu náboženství nelze uplatnit pro vynětí z osobní působnosti právních norem bezvýjimečně a je v pravomoci soudů, resp. zákonodárců, jestli danou výhradu v rámci obecného pravidla umožní. Načež by soud měl zvážit i možné precedenční důsledky, které by daným rozhodnutím způsobil. Na stranu druhou nesmí dojít k popření náboženské svobody na základě vůle většiny, jež se projevuje skrze právní předpisy. I menšina musí zůstat v pluralitní společnosti chráněna a rozhodnutí většiny by měla dbát i její ochrany, což ovšem platí uvažujeme-li o demokratických společnostech. Tyto rozsudky jsou podstatné i pro uplatnění práva podnikat. V prvním případě můžeme spatřovat okolnosti ovlivňující daňovou povinnost podnikající osoby, za to u druhého případu můžeme shledat možnost zaměstnavatele a státu vůči zaměstnanci, který byl neschopný práce, a to kvůli drogovým náboženským úkonům.

---

¹⁸ Peyotl je halucinogenní droga, která se řadí pod omamné a psychotropní látky

3. Horizontální vztahy

3.1. Pracovní oděv a jeho náboženské modifikace

Svoboda náboženství se neobjevuje pouze v případech „výjimky z vertikální normy“, jak je rozebíráno výše, ale také v situacích střetů práv v horizontálních vztazích, kde autonomie osoby není v souladu s náboženským vyznáním druhé osoby. V takových případech posuzujeme, zda požadavky zaměstnavatele na zaměstnance jsou přiměřené či nediskriminační. Jedním z mnoha judikátů je Eweida a další proti Spojenému království¹⁹, kde se soud potýkal s rozporem mezi svobodou náboženství a interními pravidly soukromoprávní společnosti. První stěžovatelka, paní Eweida, byla zaměstnankyní letecké společnosti British Airlines, kde byly interními předpisy stanoveny parametry uniformy. Tato uniforma byla pro sikhly a muslimy speciálně upravena, aby byla zároveň v souladu s jejich vyznáním, přičemž stěžovatelce neumožnili nosit křesťanský křížek, a to z důvodu, že není součástí uniformy. Nelze tedy hovořit o tom, že by zaměstnavatel požadoval od svých zaměstnanců náboženskou neutralitu. Nakonec pravidla společnosti byla upravena a stěžovatelce bylo umožněno nosit křížek. Soudní spor se však týkal období, kdy stěžovatelka byla posílána domů, jelikož si odmítala krucifix z krku sundat. Soud zde došel k závěru, že „...viditelné nošení křížku není povinným požadavkem křesťanské víry, nýbrž osobním rozhodnutím...“²⁰. I když je krucifix symbolem křesťanství, tak ze žádného pramene nevyplývá povinnost, dokonce zde není ani obyčejové pravidlo, které by vyžadovalo po věřících nosit křížek. Z toho vyplývá, že v případě omezení nošení přívěšku nedosahuje zásah takové míry, aby bylo křesťanství a svoboda jej vyznávat v ohrožení. Jedná se tedy pouze o osobní projev, kterým se stěžovatelka přihlašovala k dané víře. Na druhou stranu žijeme v demokratické a pluralitní společnosti a musí být učiněny kroky k ochraně svobody projevu náboženství, a to jak ze strany společnosti, tak hlavně ze strany státu²¹. Společnost British Airlines navíc nepožadovala náboženskou neutralitu, jelikož umožnila upravený turban a hidžáb jako možnou formu uniformy. Vzhledem k viditelnosti křížku lze takový zásah považovat ze strany společnosti za nepřiměřený. Argumentace optickou viditelností mně přijde problematičtější, jelikož může vyústit v porušení náboženské svobody, a to v rovině rovnosti náboženství, a tudíž způsobit diskriminaci na základě náboženského přesvědčení. Obzvláště v dnešní době, kdy se na evropském kontinentu nachází mnoho osob

---

¹⁹ Rozsudek ESLP ze dne 15. 1. 2013 ve věci Eweida a ostatní proti Spojenému království, č. 48420/10, 36516/10, 51671/10, 59842/10

²⁰ Rozsudek ESLP ze dne 15. 1. 2013 ve věci Eweida a ostatní proti Spojenému království, č. 48420/10, 36516/10, 51671/10, 59842/10

²¹ Status positivus státu k svobodě náboženství jako lidskému právu

muslimského vyznání a může tak dojít k diskriminaci muslimských žen, a to na základě stejné argumentace, tedy optickou viditelností.

V dalším případě, ve stejném projednání u ESLP, kde stěžovatelkou byla paní Chaplin, které bylo zakázáno nosit přívěšek s křížkem obdobně jako v předchozím případě. Paní Chaplin pracovala však jako zdravotní sestra a z možného ohrožení zdraví či bezpečnosti jak pacientů, tak jí samotné, jí byly nabízeny různé alternativy projevu její víry. Zde byl vymezen jasný legitimní cíl, a to podle mě ospravedlnitelný i za cenu, že by se jednalo o podstatnější zásah do oné svobody, konkrétněji do zásad odívání a k nim směřující i příslušenství, popř. doplňky. Jelikož se jedná o zdraví a bezpečnost a nikoli pouze o snahu neutrality, jsou zde možné zásahy legitimněji odůvodněny. Nejdůležitějším faktorem, který dle mého ovlivnil dané rozhodnutí je právě zaměstnavatelova ochota hledat kompromis, jak by jeho zaměstnanci mohli projevat své vyznání. Důkazem je samotný fakt, že ženám vyznávajícím islám bylo umožněno nosit sportovní hidžáb, který splnil veškeré bezpečnostní a zdravotní kritéria. Nikterak tím nechci kategorizovat svobodu podnikání jako druhotné či podřadné právo, nicméně v rámci právního řádu České republiky je toto právo v Listině řazeno pod hospodářská, sociální a kulturní práva, které lze vymáhat pouze na základě zákona. Stále však nemůže dojít k popření samotného esenciálního obsahu daného práva.²²

3.2. Kolize mezi náboženským přesvědčením a pracovní náplní

Další stěžovatelka byla zaměstnaná jako matrikářka, která odmítala účast na vytváření registrovaných partnerství osob stejného pohlaví, což bylo přímo motivováno jejím náboženským přesvědčením. Přestože byly stanovené obecné podmínky, na stěžovatelku dopadala daná úprava přísněji vzhledem k jejímu přesvědčení a došlo dle mého názoru k nepřímé diskriminaci, a to na základě náboženského přesvědčení. V případě nepřijatelné diskriminace, kde by soudní orgán zbavil stěžovatelku daných pracovních povinností, by soud postavil právo stěžovatelky nad práva ostatních (konkrétněji: práva sexuálních menšin) a daným rozhodnutím by tak zprostil stěžovatelku pracovních povinností, jí vyplývajících z pracovní smlouvy, a zároveň neúměrně zatížil ostatní zaměstnance vykonávající stejnou činnost. Načež by příslušné osoby, které jsou minoritní sexuální orientace, označil za druhořadé, což by bylo samo o sobě proti lidské důstojnosti. Avšak i v dnešní vyspělé době nalezneme jedince, kteří úplně nepřijmou osoby jiné sexuality než té heterosexuální, což by je postavilo do situací, kdy náboženství má přednost i před jejich svědomím. Jelikož by jim dle

---

²² Tuto klasifikaci lze nalézt např. v nálezu ze dne 24. 8. 2021, sp. zn. Pl. ÚS 40/17 (344/2021 Sb.), populární název: bezdoplatkové zóny

mého názoru nebyla umožněna výhrada, jež by je zprostila této pracovní povinnosti. ESLP dospěl v závěru, že v tomto případě, kdy stěžovatelka byla propuštěna z pracovněprávního poměru, nedošlo k porušení zákazu diskriminace a svobody náboženství. Důležitý aspekt tohoto rozhodnutí nalézám v umožnění změny pracovní pozice v případě změny pracovních povinností, které se nově dostávají do rozporu s náboženským vyznáním zaměstnance.

Posledním stěžovatelem byl pan McFarlane, který je hluboce věřícím křesťanem, jenž byl hluboce utvrzen v hříšnosti homosexuálního jednání a nemůže činit tak, aby takové jednání podporoval. Byl zaměstnancem společnosti, která poskytovala sexuální terapii i osobám jiné sexuální orientace než té heterosexuální. Nakonec však byl propuštěn z pracovního poměru, a to nejen na základě teoretického vymezení, že „...existuje konflikt mezi jeho náboženským přesvědčením a psychosexuální terapií s páry stejného pohlaví...“²³. Zaměstnanec prý jednal spíše podle svého přesvědčení než dle politiky společnosti. Problematické shledávám, že mu po určitou dobu bylo umožněno vykonávat poradenství i po zjištění jeho konfliktu. Až po několika stížnostech byl ukončen jeho pracovní poměr, a to vzhledem k porušení povinnosti, která mu vyplývala z pracovní smlouvy, tedy poskytování poradenství i homosexuálním párům. Uvážím-li situaci, kdy by zaměstnavatel onoho stěžovatele propustil již po zjištění konfliktu, bylo by dané rozvázání z pracovního poměru považováno za diskriminační, jež by vyústilo v jiný pohled na věc. Je však na uvážení zákonodárce, jak upraví zaměstnavatelsko-zaměstnanecké vztahy skrze právní předpisy. Samozřejmě zde zůstává možnost diskrece, která dle mého přesvědčení nenabízí mnoho alternativ. Samotné rozvázání z pracovního poměru by se tedy, dle mého, měl řešit obdobně jak u předchozí stěžovatelky.

3.3. Závěr ohledně pracovních poměrů

Rozpory svobody projevu náboženství s náplní práce je komplexní problematikou a musí být rozhodovány vždy jednotlivě. Přičemž se domnívám, že pokud jednotlivec ještě před uzavřením pracovněprávního poměru věděl o možné kolizi s pracovními povinnostmi, a i tak přijal danou nabídku práce, tak se nejedná o porušení svobody vyznání, jelikož jedinec má možnosti navázat jiné pracovněprávní vztahy, kde nebude docházet k tomuto rozporu. Nelze však připustit diskriminační zacházení ze strany zaměstnavatele při výběru potenciálních zaměstnanců na základě náboženství. Dojde-li však ke kolizi až v rámci průběhu výkonu pracovních povinností na základě určité změny, je zde potřebný jiný přístup. Nejschůdnějším se nabízí možnost domluvy, která by nabízela příhodné řešení pro obě strany, popř. i pro stranu

---

²³ Rozsudek ESLP ze dne 15. 1. 2013 ve věci Eweida a ostatní proti Spojenému království, č. 48420/10, 36516/10, 51671/10, 59842/10

třetí. Stranám bych doporučil najít smír, a to například i v jiné pracovní pozici nebo nalezení kompromisu ohledně svobody projevu. Nelze ale mít legitimní očekávání, že náplň práce bude stejná za dvacet let, ani dokonce za měsíc, jelikož společnost i samo právo se neustále vyvíjí. V těchto pracovněprávních sporech záleží již na konkrétních situacích, na případné legitimizaci zásahu, ale i na právní kultuře státu. Kauza třetí stěžovatelky je jedinečná v tom ohledu, že zaměstnavatelem byl stát a náplň práce zaměstnankyně byl výkon veřejné moci. V takových případech, kdy stát nemá možnost diskrece je náboženská neutralita dle mého názoru nepostradatelným požadavkem. Na druhou stranu požadavek náboženské neutrality podnikatelem je nutné legitimně odůvodnit a zkoumat potřebnost tohoto opatření. Nakonec jako legitimní důvod považuji i přání klientů na náboženskou neutralitu ze strany celé společnosti.

4. Výhrada nebo diskriminace

Výše jsem se zaobíral kolizí svobody projevu náboženství a autonomií ve svobodě podnikání (vyjma třetí stěžovatelky, která byla zaměstnankyní státu). Je tu ale možnost, že kolize nenastává mezi dvěma rozdílnými subjekty, ale tyto dvě různá práva jsou uplatněna jedinou osobou. Lze tedy uplatnit výhradu náboženství v rámci svobody podnikání? Této otázce se věnoval Nejvyšší soud USA, a to v kauze *Masterpiece Cakeshop, Ltd. v. Colorado Civil Rights Commission*²⁴, v níž cukrář odmítl homosexuálnímu páru upéct svatební dort, jelikož by tím oslavoval homosexuální manželství, což by bylo v rozporu s jeho náboženstvím a přesvědčením. Soud rozhodl ve prospěch pekaře, a to z důvodu „nepřátelského“ přístupu Komise (předchozí instance) vůči náboženství podnikatele. Výhradu náboženství v rámci svobody podnikání nepovažuji za klasických okolností problematickou. Existuje totiž nespočet náboženských podniků, které fungují nejen pro zisk, ale i pro blaho společnosti. Problematika nastává až v případě, kdy nabízené produkty či služby odmítne dotyčný (podnikatel) poskytnout, a to na základě diskriminačního důvodu, přičemž v případě *Masterpiece Cakeshop* se jednalo o sexuální orientaci. Tuto okolnost bych rád rozdělil ještě na dvě specifitější. První z nich nastává, kdy cukrář odmítne homosexuální motiv, a to z důvodu jeho přesvědčení. V případě druhém zákazníkovi odmítne, jelikož se jedná o homosexuální pár. Tyto dvě odlišné situace jsou dle mého názoru klíčové pro poměření, kde ještě může být využita výhrada náboženství a kde už nikoliv a jednalo by se tedy o zakázanou diskriminaci na základě sexuální orientace. V první zmíněné situaci bych výhradu připustil, jelikož v rámci svobody podnikání se nám i s tím nabízí možnosti volby činnosti a předmětu svého podnikání, kde i kontraktační

---

²⁴ *Masterpiece Cakeshop v. Colorado Civil Rights Commission*, 584 U.S. ____ (2018)

svoboda má své místo. Kdyby však menšiny či možné diskriminované skupiny mohly ovlivnit nabídku produktů či služeb, a to z důvodu, že nejsou zaměřené pro jejich skupiny, došlo by k diktování nabídky ze strany společnosti, načež by se podnikající jednatel stal „otrokem“ společenské poptávky. Za takových okolností by se již nejednalo o demokratický stát, jelikož jeho součástí je i tržní hospodářství, které dává možnost společnosti podnikat na základě své vlastní volby²⁵. V druhé popsané situaci se jedná o zákazníka, který chce daný produkt tak, jak je nabízen. Produkt mu ale nabídnut není, a to z důvodu jeho osobních vlastností. Zde už by došlo k nepřijatelné diskriminaci a výhrada by za současných právních a morálních pravidel možná nebyla. Můžou nastat i komplexnější situace, kde si odmítnutý myslí, že je odmítnut na základě svých vlastností nebo jsou žádány zvláštní požadavky pro dané služby a produkty²⁶.

Skutkově obdobný případ se stal v Severním Irsku, kde taktéž cukrář odmítl upéct dort s homosexuální tematikou²⁷. Soud se pak hlavně zabýval, zda se jednalo o protizákonnou diskriminaci na základě sexuální orientace nebo náboženského přesvědčení. V závislosti na odpovědi na tuto otázku si musel odpovědět, zda jsou podnikatelé chráněni náboženskou svobodou a svobodou projevu, tedy články 9 a 10 Evropské úmluvy. Náboženským přesvědčením se zabíral z důvodu hluboké víry podnikatelů. Rozhodnutí Nejvyššího soudu objasňuje nucený projev, nejasnou oblast práva týkající se lidských práv. Soud rozhodl, že je podstatné, že by stěžovatelé byli nuceni vyjádřit sdělení, s nímž silně nesouhlasí, tím, že by jim bylo nařízeno vyrobit takový dort. V souladu s právy navrhovatelů podle článků 9 a 10 Úmluvy by nařízení²⁸ nemělo být vykládáno nebo aplikováno způsobem, které by vyžadovalo, aby poskytovatelé zboží, zařízení a služeb vyjadřovali sdělení, s nímž nesouhlasí, pokud pro to není poskytnuto dostatečné odůvodnění. V tomto případě však takové přesvědčivé zdůvodnění nebylo poskytnuto.

4.1. Nález ÚS: K právu na svobodu projevu v rámci podnikání (anexe Krymu)

Nejvíce kontroverzní případ v České republice se týkal ostravského hoteliéra, který odmítl poskytnout ubytovací služby občanům Ruské federace, pokud neprohlásí, že nesouhlasí s anexí Krymu. Na vstupních dveřích do Hotelu Brioni a internetových stránkách bylo vyvěšeno následující: "S platností od 24. 3. 2014 neubytováváme občany Ruské federace. Důvodem je

---

²⁵ Stát ovšem reguluje nežádoucí činnost podnikání, a i způsoby možností podnikání.

²⁶ Může se jednat kupříkladu o prodej zbraní, který se řídí zákonem č. 119/2002 Sb., o střelných zbraních a střelivu, ale i další možné příklady situace se nabízejí

²⁷ *Lee v Ashers Baking Company Ltd and others* [2018] UKSC 49

²⁸ Equality Act (Sexual Orientation) Regulations (Northern Ireland) 2006 (S.R. 2006/439)

anexe Krymu. Služby našeho hotelu mohou využít pouze ti občané RF, kteří se podepíší pod prohlášení, ve kterém vyjádří svůj nesouhlas s okupací Krymu, který odporuje všem normám, které by měly platit v 21. století. Váš hotel Brioni Boutique."²⁹. Správní orgány a dále i soudy posoudily takové jednání podnikatele za diskriminační, a tedy v rozporu s § 6 zákona č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, v tehdy účinném znění. Ústavní soud nakonec dospěl k verdiktu, že bylo porušeno podnikatelovo základní právo na podnikání a svobodu projevu.

Na samém počátku ÚS zdůrazňuje důležitost lidské diverzity a hodnotové a názorové odlišnosti jak politických činitelů, tak lidí obecně. Snaha o jednotnost považuje v tomto ohledu za nepřirozenou i nebezpečnou, jelikož může vést k nesvobodnému režimu. Na to navazuje stručnou charakteristikou svobody podnikání. Dle soudu nejde jen o strohou výdělečnou činnost, ale o seberealizaci podnikající osoby, která má taktéž určité hodnotové názory. Vedle tohoto argumentu shledává jak ekonomický aspekt „najití mezery na trhu“, tak primát jedince nad státem za klíčový. Zásah státu by tedy měl být rezervovaný a restriktivní, a tedy se uchýlit k takovému kroku jen v případech škodlivých, a to za co nejrovnějších podmínek. Následně dochází ke zmínce „diskriminačního testu“³⁰ vytvořeným Evropským soudem pro lidská práva. Nijak ho ale neaplikuje a ani se s ním, dle mě, nevyrovnává.

V další části rozhodnutí se tamní soud věnuje projevu názoru podnikatele. Rozebírá jej jako názor politického přesvědčení, kterým se podnikatel údajně snažil o působení na občany Ruské federace a jejich politické smýšlení. U tohoto ale nezůstává a zabývá se i možnou výhradou podnikatele, která směřuje buď k politické skupině, nebo ke skupině „až s kriminální konotací“. Zde nenachází jediný důvod, proč by stát měl do takových vztahů zasahovat a podnikatele „nutit“. Podnikatelovo jednání považuje tamní soud za předvídatelné, a to z velké části díky zveřejnění na internetových stránkách hotelu.

K dané věci by prý přistupoval jinak, pokud by se jednalo o službu základní (např. prodej chleba) či monopolní. Jak si ale vymezil základní službu již nekonstatuje. Další zkoumanou vlastností poskytované služby, kterou je nutné zohlednit je dle soudu její zastupitelnost. Nezastupitelná služba by byla taková, která by byla jediná v daném okolí.

Svoji názorovou argumentaci uzavírá bezprostřední a emocionální reakcí podnikatele na zavrženíhodné jednání Ruské federace a historickou zkušeností České republiky s takovým

---

²⁹ Nález ze dne 17. 4. 2019, sp. zn. II.ÚS 3212/18 (N 66/93 SbNU 311)

³⁰ Tento test je tvořen následujícími kroky: 1) ambit test, 2) difference in treatment, 3) legitimate aim, 4) test of proportionality, 5) state's margin of appreciation.

jednáním. Na samém konci se soud vrací k důležitosti vyjádření politických názorů a jejich umožnění a neomezování takové svobody.

4.2. Vyjádření autora k nálezu

Výše rozebírané rozhodnutí je sice „pouhým“ senátním rozhodnutím. Na druhou stranu se jedná o první rozhodnutí Ústavního soudu týkající se této oblasti a nelze tedy hovořit ještě o ustálené praxi. Nabízí však mnoho úskalí a mezer, kterým se možná i záměrně v daném rozhodnutí soud vyhnul. Zaprvé lze soudu vytknout jako opomenutí, kterého se neměl dopustit, neprovedení diskriminačního testu. Další nejasností je vymezení pojmu „služby vskutku základní“. Pokud bychom na služby nazírali z pohledu Maslowovy pyramidy potřeb, tak dojdeme k závěru, že se jedná o potřebu základní, a tedy i službu základní. Určitý prostor pro doplnění vidím také u „zastupitelnosti“. Pokud bychom zůstali u ubytovacích služeb, lze buďto považovat hotel, který má bazén za zastupitelný s hotely, které bazén nemají, nebo je nutné vykládat názor soudu tak, že se jedná o pouze o základní funkci poskytované služby. V tomto případě nelze z rozhodnutí vyvodit precedenční charakter pro další rozhodování, jelikož byla velká část rozhodnutí, dle mého, vázána na názor společenské většiny, politiky státu a porušení norem mezinárodního práva veřejného.

4.3. Legislativa vs. soudcovský aktivismus

Soudy nejsou jedinou složkou státní moci, které mají pravomoc takový rozpor práv posoudit. I moc zákonodárná může podrobněji stanovit podmínky výhrady náboženství, a to skrze zákony³¹, přičemž ale podléhají dodatečné možné kontrole ze strany soudní moci, která má zpravidla možnost dané podmínky zvrátit, jsou-li protiústavní. Některé otázky ale není tak jednoduché posoudit a přenechávají se v pravomoci moci zákonodárné. Možnými případy, které se přenechávají jsou otázky potratů či eutanázie³². Najdou se ale i případy soudcovského aktivismu, kdy soudy svou rozhodovací činností *de facto* mění právo. *De iure* však k žádné změně v té době nedošlo. Je však na úvaze každého, zda problematické oblasti mají vycházet z legislativní činnosti či soudcovského aktivismu.

Samostatnou otázkou, která se dotýká výhrady náboženství je záležitost, zda se vůbec jedná o náboženství. U tradičních náboženství, jako jsou ta abrahámovská, není pochyb o tom, že se jedná o náboženství. Problematika vyvstává s novými „náboženstvími“ jako je

---

³¹ čl. 4 odst. 2 LZPS (tzv. Výhrada zákona) - meze základních práv mohou být upraveny pouze zákon, nikoli právním předpisem nižší právní síly

³² Tzv. nových liberálních práv

pastafariánství³³ nebo církev Eutanázie. Pokud daná náboženská skupina není registrována a ani soud v konkrétním případě náboženství neuzná, potom se na dané přesvědčení nevztahuje ani výhrada náboženství. Dané přesvědčení či světonázor, ale nadále zůstává pod soudní ochranou. Zásahy do takového přesvědčení jsou však pod „slabší ochranou“, alespoň dle mého úsudku.

---

³³ Pastafariánství dle ESLP nelze uznat za náboženství (Rozsudek ESLP ze dne 9. 11. 2021 ve věci de Wilde proti Nizozemsku, č. 9476/19)

Závěr

Mezi legitimní cíle omezení výhrady náboženství řádíme nezbytná opatření v demokratické společnosti pro ochranu veřejné bezpečnosti, pořádku, zdraví, mravnosti či práv a svobod druhých^{34: 35}, přičemž záleží jak na vnitrostátních předpisech, myslíc ústavního charakteru, tak i na mezinárodních úmluvách, jež jsou pro daný stát závazné. Neznamená to však, že nalezneme-li rozpor mezi svobodou náboženství či jejího projevu a jiné hodnoty, tak svoboda náboženství musí ustoupit. V daném případě musí být vždy posouzeno, které právo musí ustoupit³⁶. Přičemž toto posouzení náleží soudní moci. Nelze se tedy jednoznačně přiklonit k jednomu právu, jak je vidno z výše zmíněných případů. I zde však nalezneme výjimku, a to buď práva absolutního charakteru nebo například hodnoty, které mají „nadústavní“ charakter. V kontextu České republiky se za absolutní právo považuje např. zákaz mučení. V druhém případě se bude jednat o podstatné náležitosti demokratického právního státu, načež podstatné náležitosti demokratického právního státu dostaly svoji „nadústavní“ charakteristiku v nálezu ze dne 10. 9. 2009, sp. zn. Pl. ÚS 27/09³⁷. Svoboda náboženství, ale i autonomie vůle prozařuje všemi právními odvětvími i společenskými situacemi. Jak lze z výše rozebíraných rozsudků spatřit, tak ne vždy lze výhradu náboženství uznat, a naopak je spíše podporována liberální autonomie, ať již ve výše zmiňovaných rozsudcích, tak i v jiných situacích. Přičemž není lehké posoudit, kde a v jaké míře může či nemůže být použito svobody náboženství, pokud není taková možnost přímo stanovena. Najít správnou rovnováhu mezi svobodou náboženství či svědomím a liberální autonomií, ale i v jejich akcesoritě, není jednoduchým úkolem. Přičemž ani já se nechci přiklánět ani k jedné hodnotě, jelikož samotné otázky týkající se této problematiky není jednoduché rozsoudit a neexistuje „dokonalý recept“ v jaké míře by měly být uplatňovány či jaký postup by měl být stanoven v rámci jejich konfliktu. Tyto možné kolize bych přenechal k řešení soudním orgánům, jelikož pouze ony jsou nejvíce obdařeny rozhodovat ad hoc, a to jak z hlediska státem jim udělených pravomocí, tak především argumentačně a vědomostně. Na druhou stranu bych nedoporučoval jít cestou legislativní, jelikož přílišná konkrétnost zákona je i jeho nevýhodou a v těchto otázkách ne úplně šťastnou volbou.

---

³⁴ Čl. 16 odst. 4 LZPS

³⁵ Z čehož vyplývá i relativní povaha tohoto základního práva i šetření podstaty a smyslu omezení (čl. 4 odst. 4 LZPS)

³⁶ V českém ústavním soudnictví se při kolizi používá, jak již jsem zmiňoval test proporcionality, popř. test racionality

³⁷ populární název: Kauza Melčák – zkrácení volebního období Poslanecké sněmovny jednorázovým ústavním zákonem

Zkratky

ESLP	Evropský soud pro lidská práva
LZPS, Listina, Listina základních práv a svobod	Usnesení č. 2/1993 Sb., předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
Ústava ČR	Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
EÚLP, Úmluva, Evropská úmluva	Sdělení č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících
ČR	Česká republika

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

HUSSEINI, Faisal, BARTOŇ, Michal, KOKEŠ, Marian, KOPA, Martin a kol. Listina základních práv a svobod. 1. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2021.

RIGEL, Filip. Čl. 15 [Svoboda myšlení, svědomí, náboženského vyznání, vědeckého bádání a umělecké tvorby]. In: HUSSEINI, Faisal, BARTOŇ, Michal, KOKEŠ, Marian, KOPA, Martin a kol. Listina základních práv a svobod. 1. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2021., marg. č. 25.

BAŇOUC, H., BAROŠ, J., BOBEK, M., JÄGER, P., KOKEŠ, M., KYSELA, J., LANGÁŠEK, T., MOLEK, P., POSPÍŠIL, I., ŠIMÁČKOVÁ, K., ŠIMÍČEK, V., WAGNEROVÁ, E., WINTR, J. Listina základních práv a svobod: Komentář. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2023-2-1]. ASPI_ID KO2_1993CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

KÜHN, Zdeněk, Jan KRATOCHVÍL, Jiří KMEC, et al. *Listina základních práv a svobod: velký komentář*. Praha: Leges, 2022, 1664 s. ISBN 978-80-7502-609-5.

KINDLOVÁ, M.; PREUSS, O. Výhrada svědomí v kontextu povinného očkování a mimo něj. In: *Jurisprudence 3/2017*, s. 17–30. [cit. 2023-03-08]. Dostupné z: <https://www.jurisprudence.cz/cz/casopis/vyhrada-svedomi-v-kontextu-povinneho-ockovani-a-mimo-nej.dm-248.pdf>

NEHUDKOVÁ, Eva, POLÁK, Petr. Vybrané otázky antidiskriminačního práva a jejich řešení v evropské a tuzemské judikatuře v letech 2010 až 2020 – díl první (zdravotní postižení, veřejné diskriminační výroky). *Soudní rozhledy*, 2021, č. 7-8, s. 224-230

Oklahoma Supreme Court orders Ten Commandments removed | CNN Politics. *CNN International - Breaking News, US News, World News and Video* [online] [cit. 2023-03-08]. Dostupné z: <<https://edition.cnn.com/2015/07/02/politics/oklahoma-supreme-court-orders-removal/index.html>>

2. Seznam použité judikatury

Rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 18. 3. 2011 Lautsi a ostatní proti Itálii, č. 30814/06

Rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 13. 11. 2007 ve věci D. H. a ostatní proti České republice, č. 57325/00

Burwell v. Hobby Lobby Stores, Inc., 573 U.S. 682 (2014)

Employment Division, Department of Human Resources of Oregon v. Smith, 494 U.S. 872 (1990)

Rozsudek ESLP ze dne 15. 1. 2013 ve věci Eweida a ostatní proti Spojenému království, č. 48420/10, 36516/10, 51671/10, 59842/10

Masterpiece Cakeshop v. Colorado Civil Rights Commission, 584 U.S. ____ (2018)

Lee v Ashers Baking Company Ltd and others [2018] UKSC 49

Rozsudek ESLP ze dne 9. 11. 2021 ve věci de Wilde proti Nizozemsku, č. 9476/19

Nález ze dne 8. 1. 2019, sp. zn. III. ÚS 1336/18, bod 19 (N 5/92 SbNU 38)

Nález ze dne 25. 11. 2003, sp. zn. I. ÚS 504/03 (N 138/31 SbNU 227)

Nález ze dne 12. 10. 1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/94 (N 46/2 SbNU 57)

Nález ze dne 18. 12. 2018, sp. zn. Pl. ÚS 27/16 (N 200/91 SbNU 485)

Nález ze dne 22. 12. 2015, sp. zn. I. ÚS 1253/14, bod 49 (N 220/79 SbNU 527)

Nález ze dne 24. 8. 2021, sp. zn. Pl. ÚS 40/17 (344/2021 Sb.)

Nález ze dne 17. 4. 2019, sp. zn. II. ÚS 3212/18 (N 66/93 SbNU 311)

Nález ze dne 10. 9. 2009, sp. zn. Pl. ÚS 27/09 (N 199/54 SbNU 445)

3. Seznam použitých právních předpisů

Usnesení č. 2/1993 Sb., předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Sdělení č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících

Zákon č. 119/2002 Sb., o střelných zbraních a střelivu

Zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách

Equality Act (Sexual Orientation) Regulations (Northern Ireland) 2006 (S.R. 2006/439)

4. Seznam ostatních zdrojů

Osobní poznámky z předmětu Ochrany občanských a lidských práv